

4. Земцова М.И. Особенности познавательной деятельности слепых. — М.: Психологическая наука в СССР, АПН РСФСР, 1960, т 2. - С. 558.
5. Литвак А.Г. Тифлопсихология. — М.: Просвещение, 1985. - 208 с.
6. Никуленко Т.Г. Коррекционная педагогика: учеб.пособие для вузов — М.: Феникс, 2006. — 382 с.
7. Синьова Є.П. Тифлопсихологія. - К.: ВО УФЦ-БФ Візаві, 2002. - 296 с.
8. Тупоногов Б.К. Особенности овладевания знаниями и умениями по ознакомлению с окружающим миром и природоведению слепыми учащимися // Коррекционная работа с учащимися начальных классов школ для слепых детей / Под ред. Л.И.Солнцевой. — М.: Педагогика, 1983. — С. 84-107.
9. Царик Н.С. Формирование представлений о живых объектах у слепых детей // Материалы V научной сессии по дефектологии. — М.: Просвещение, 1967. — С. 200-201.

УДК 376-056.264:376.016:811.161.2'35-028.31

*Рецензент
Бартенєва Л.І.
к. пед. наук*

ПРИГОДА 3.

СУЧASNІ ПІДХОДИ ДО МЕТОДИКИ ДІАГНОСТИКИ ДИЗОРФОГРАФІЇ У ШКОЛЯРІВ 5-6 КЛАСІВ ІЗ ТПМ

У статті висвітлено шляхи побудови експериментальної методики діагностики дизорфографії в учнів 5- 6 класів, що навчаються у школах для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Обґрунтована актуальність складових діагностичної методики.

Ключові слова: тяжкі порушення мовлення, диктанти, орфографічна навичка, теоретичні знання, уміння, навички.

В статье представлены подходы к разработке экспериментальной методики диагностики дизорфографии у учащихся 5 -6 классов в школах для детей с тяжелыми нарушениями речи. Обоснована актуальность составляющих методики диагностики.

Ключевые слова: тяжелые нарушения речи, диктанты, орфографический навык, теоретические знания, умения, навыки.

The ways of construction of experimental technique of disorthographia of 5 - 6 grades students with severe speech disorders are reflected in the article. The actuality of the technique components is proved in the article as well.

Keywords:severe speech disorders, orthographic literacy, dictation, theoretical knowledge, abilities, skills.

Одним із найважливіших завдань школи на сучасному етапі є підвищення ефективності навчання, формування навичок грамотного письма, подолання та профілактика дизорфографій. Аналіз літературних джерел[1, 2, 3, 4] свідчить про те, що засвоєння орфографічних знань, умінь і навичок у дітей із ТПМ є складним багатоопераційним процесом, успішність перебігу якого залежить від ступеня засвоєння учнями усного мовлення, уміння оперувати мовними одиницями та сформованості багатьох психічних функцій. Численні дослідження сучасних науковців свідчать про те, що навіть нерізко виражені відхилення в мовленнєвому розвитку дитини викликають багато труднощів у процесі засвоєння

учнями програмного матеріалу в період шкільного навчання [3, 4, 5].

Водночас, результати вивчення писемної продукції школярів з предметів мовного циклу вказують на наявність великої кількості орфографічних помилок, зокрема дізорфографічних (близько 80% учнів), які навчаються у школах для дітей з тяжкими порушеннями мовлення [1, 2, 3, 4, 5 та інші]. Отже, окреслена проблема для дітей зазначеної категорії набуває особливої актуальності.

В основі грамотного письма лежить сформованість як усного мовлення, так і засвоєння операційних компонентів писемного мовлення. Діти, що навчаються у спеціальних мовленнєвих школах, мають недостатньо сформоване усне мовлення, внаслідок сповільненого темпу формування усіх структурних компонентів мовної системи, що негативно відбувається на усьому процесі навчання. Відомо, що засвоєння орфографічних норм спирається на опанування морфологічним принципом письма, який передбачає, перш за все, сформованість у школярів орфографічної навички. Така навичка є складною діяльністю, яка передбачає виконання послідовних автоматизованих дій [2].

На тлі орфографічної навички лежить певний рівень володіння мовними узагальненнями на фонетичному, лексичному та морфологічному рівнях [1, 2, 3, 6]. Дослідження Бартеневої Л.І., Чередніченко Н.В. та ін. свідчать про те, що опанування писемного мовлення викликає багато

труднощів у дітей із ТПМ саме за причини недосконалості зазначених рівнів мовленнєвої компетентності.

У логопедії стійкі та специфічні порушення письма, що виникають під час оволодіння орфографічно грамотним письмом, визначаються як дизорфографія (О.М. Корнєв).

Далі пропонуємо більш детально розглянути напрями методики діагностики дизорфографії в учнів 5-6 класів із тяжкими порушеннями мовлення.

Традиційним первинним способом перевірки орфографічних вмінь є диктант. Аналіз результатів написання диктанту дозволяє дослідити стан сформованості писемної навички учнів 5-6 класів з тяжкими порушеннями мовлення: виявити і систематизувати орфографічні помилки з тим, щоб далі перейти до визначення психологічних механізмів цих порушень і окреслити шляхи їх подолання. Методика проведення диктантів достатньо висвітлена у науково-методичній літературі[2, 3, 6]. На подальших етапах дослідження доцільним є використання також інших видів письмових завдань. У цілому, такі завдання можуть бути презентовані за двома напрямами:

- написання диктантів (словникового, текстового, самодиктанту);
- написання творчих робіт (письмового переказу та твору).

Запропонована послідовність виконання письмових робіт за визначенням І.Ю. Кулагіної, В.С. Мухіної, Р.С.

Немова передбачає дотримання принципу подачі матеріалу від простого до складного на всіх рівнях синтетичної діяльності (перцептивному, мнестичному, інтелектуальному).

Словниковий диктант у нашій методиці є першим із запропонованих видів завдань і найпростішим, в основі якого лежить сформованість перцептивного рівня синтетичної діяльності. У словниковому диктанті дитина відтворює слова з орфограмами, сприйняті на слух. При виконанні цього завдання навантаження є мінімальним, тому що в пам'яті учню потрібно утримувати лише одне слово. Написання слів з орфограмами потребує від учнів здійснення низки певних простих усвідомлених дій. За визначенням Д. Н. Богоявленського письмо за морфологічним принципом передбачає «конфлікт між фонетикою та морфологією». Отже, при написанні цього виду диктанту ми зможемо з'ясувати наскільки учні володіють теоретичними знаннями і вміють виконувати орфографічні дії у різних умовах.

На наступному етапі завдання ускладнюються, дітям пропонують записати текст з орфограмами. Збільшується навантаження на пам'ять. Відбувається перевірка рівня засвоєння теоретичних знань та зміння виконувати алгоритм операційних дій в різних умовах.

Самодиктант дозволить визначити сформованість мнестичного рівня синтетичної діяльності, а також дослідити рівень володіння дітьми теоретичними знаннями, сформованість фонетичних уявлень та отримати додаткову

інформацію для диференціації учнів за основним видом сприйняття.

Письмовий переказ є більш складним творчим завданням і потребує від учнів передачу прочитаного (почутого) тексту, з урахуванням його логіки, композиції сюжету, засобів мовної лексики, синтаксису [6]. Тому здійснення запропонованих завдань потребує від учнів сформованості не тільки операційних компонентів писемного мовлення, а і усіх мовних систем, уміння вирішувати орфографічні задачі та відтворювати певну інформацію, дотримуючись орфографічних норм письма. Основною метою творчих видів письма є утворення тексту, при написанні якого учні переносять акцент з якості письма на зміст написаного. Тому цей вид завдань буде найбільш показовим при виявленні дизорфографічних помилок.

Запропоновані види діагностичних завдань сформованості орфографічних знань, умінь і навичок дозволяють виявити труднощі процесу оволодіння морфологічним принципом письма, визначити психологічні механізми виявлених порушень та окреслити шляхи їх подолання в учнів 5-6 класів з тяжкими порушеннями мовлення.

Література

1. Азова О.И. Дифференциальная диагностика дизорфографии у младших школьников / Р.И.

- Лалаева, О.И. Азова // Школьный логопед. — 2005.
— № 5-6 (8-9). — С. 12-21.
2. Богоявленский Д.Н. Психология усвоения орфографии. Д.Н. Богоявленський / - М.: Просвещение , 1966- 304с.
 3. Левина Р.Е. Нарушения письма у детей с недоразвитии речи / Р.Е. Левина М.: Изд. — в од АПН РСФСР.1961 — 310с.
 4. Лалаева Р.Н. Логопедическая работа в коррекционных классах / Р.И. Лалаева — М.: ВЛАДОС. 2004 — 223с.
 5. Чередніченко Н.В. Теоретичні основи побудови системи навчання рідної мови дітей з Тяжкими порушеннями мовлення. / Науковий часопис. К- 2008 ст.242.
 6. Львов М.Р. Основы теории речи : Учеб. Пособие для пед. Вузов / М.Р.Львов. — М.: Academia, 2000 — 245с.

УДК 159.922.762:159.942]-053.6

*Рецензент
Макарчук Н.О.
кандидат
психологічних наук*

ПРОКОПЕНКО О.

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНИХ ПРОЯВІВ
ПІДЛІТКІВ З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ**

У статті розглядаються особливості емоційної сфери та визначаються емоційні реакції як форма саморегуляції емоційно-вольової сфери підлітків з розумовою відсталістю. На основі емпіричних даних описано особливості емоційних проявів підлітків з розумовою відсталістю.